

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE

NÁRODOHOSPODÁRSKA FAKULTA

Evidenčné číslo: 101003/B/2024/36122358761680132

**ZADLŽOVANIE SLOVENKÝCH DOMÁCNOSTÍ
AKO JEDEN Z DÔSLEDKOV NÍZKEJ FINANČNEJ
GRAMOTNOSTI**

Bakalárska práca

2024

Marek Bizub

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
NÁRODOHOSPODÁRSKA FAKULTA

ZADLŽOVANIE SLOVENKÝCH DOMÁCNOSTÍ
AKO JEDEN Z DÔSLEDKOV NÍZKEJ FINANČNEJ
GRAMOTNOSTI

Bakalárska práca

Študijný program: aplikovaná ekonómia

Študijný odbor: ekonómia a manažment

Školiace pracovisko: katedra ekonómie

Vedúci záverečnej práce: Ing. Marcel Novák, PhD.

Bratislava, 2024

Marek Bizub

Čestné prehlásenie

Čestne prehlasujem, že som bakalársku prácu vypracoval samostatne s použitím uvedenej odbornej literatúry a vlastných skúseností.

Dátum:

.....

Pod'akovanie

Chcel by som sa poďakovať vedúcemu práce Ing. Marcelovi Novákovi, PhD. za jeho vedenie práce, profesionálny prístup a cenné rady, ktoré mi poskytol v priebehu celej práce. Jeho skúsenosti a pripomienky boli cenné pre smerovanie mojich úvah a riešení. Ďakujem tiež svojim najbližším za podporu v štúdiu.

ABSTRAKT

BIZUB, Marek: *Zadlžovanie slovenských domácností ako jeden z dôsledkov nízkej finančnej gramotnosti*. – Ekonomická univerzita v Bratislave. Národohospodárska fakulta; Katedra ekonómie – Vedúci záverečnej práce: Ing. Marcel Novák, PhD. – Bratislava: NHF EU, 2024, 45 s.

Záverečná práca je vypracovaná na tému zadlžovanie slovenských domácností ako jeden z dôsledkov nízkej finančnej gramotnosti. Cieľom záverečnej práce je preskúmanie vzťahu či má na zadlžovanie slovenských domácností vplyv finančná gramotnosť. Sústreďuje sa na problematiku nízkej finančnej gramotnosti a jej potenciálnych dôsledkov vo forme zadlženia. Na základe dát týkajúcich sa finančnej gramotnosti a údajov o zadlžení slovenských domácností sme identifikovali či existujú spojitosti medzi týmito dvomi ukazovateľmi. Naša práca poukazuje na to, že nižšia úroveň finančnej gramotnosti môže súvisieť s vyššou pravdepodobnosťou zadlženia, a to aj pri zachovaní rovnakej výšky hrubého príjmu. Výsledky tejto práce bližšie informujú o potrebe zlepšenia finančnej gramotnosti v rámci vzdelávacieho systému a poskytnúť podklady pre tvorbu politík zameraných na znižovanie zadlženia a finančnú stabilizáciu slovenských domácností. Poukazujeme aj na to, či má na dlhové správanie domácnosti vplyv finančná gramotnosť.

Kľúčové slová: finančná gramotnosť, zadlžovanie domácností, analýza, vývoj

ABSTRACT

BIZUB, Marek: *Indebtedness of Slovak households as one of the consequences of low financial literacy*. – University of Economics in Bratislava. Faculty of Economics and Finance; Department of Economics – Thesis supervisor: Ing. Marcel Novák, PhD. – Bratislava: NHF EU, 2024, 45 p.

The topic of the final thesis is indebtedness of Slovak households as one of the consequences of low financial literacy. The aim of the final thesis is to examine whether financial literacy has an effect on the indebtedness of Slovak households. It focuses on the issue of low financial literacy and its potential consequences in the form of indebtedness. Based on data related to financial literacy and data on indebtedness of Slovak households, we identify whether there are connections between these two indicators. Our study points out that a lower level of financial literacy may be associated with a higher probability of debt, even when gross income remains the same. The results of this thesis inform in more detail about the need to improve financial literacy within the educational system and provide the basis for the creation of policies aimed at reducing indebtedness and financial stabilization of Slovak households. We also point out whether financial literacy has an effect on household debt behaviour.

Key words: financial literacy, indebtedness of households, analysis, development

OBSAH

Úvod.....	9
1 Súčasný stav riešenej problematiky doma a v zahraničí.....	10
1.1 Definícia pojmu finančná gramotnosť a jej kľúčové aspekty.....	10
1.1.1 Finančná gramotnosť.....	10
1.1.2 Situácia na Slovensku	11
1.2 Vymedzenie problémov zadlžovania slovenských domácností	12
1.2.1 Faktory ovplyvňujúce zadlžovanie.....	13
1.3 Analýza súčasného stavu finančnej gramotnosti slovenských domácností	14
1.4 Porovnanie s priemernou úrovňou finančnej gramotnosti krajín Európskej únie	15
1.4.1 Meranie finančnej gramotnosti v krajinách Európskej únie	18
1.5 Výskum o zisťovaní o financiách a spotrebe domácností (HFCS).....	19
1.5.1 Spôsoby zisťovania finančnej situácie slovenských domácností.....	21
1.6 Vplyv finančnej gramotnosti na zadlžovanie.....	21
2 Ciele práce	25
3 Metodika práce a metódy skúmania	26
4 Výsledky práce a diskusia.....	28
4.1 Výsledky prieskumu pripravenosť domácností na neočakávané situácie.....	30
4.2 Analýza dát hrubej miery úspor domácností	32
4.3 Vplyv finančnej gramotnosti k pomeru hrubej miery úspor.....	35
4.4 Analýza dát hrubého dlhu k príjmu domácností.....	35
4.5 Vývoj miery úspor a zadlženia	37
4.6 Regresná analýza výsledkov a odporúčania	38
Záver	41
Zoznam použitej literatúry	42

Úvod

V súčasnej dobe čelí slovenská spoločnosť mnohým výzvam v oblasti osobných financií, pričom jednou z najvýraznejších je rastúce zadlžovanie domácností. Tento trend sa ukázal ako značne problematický, pretože neschopnosť efektívne riadiť osobné financie môže viesť k finančným ťažkostiam. Navyše, z dlhodobého hľadiska môže negatívne vplývať tak na ekonomickú stabilitu domácností, ako aj celej krajiny.

Zadlženosť domácností je ovplyvnená viacerými faktormi. V minulosti bola relatívne nízka, typická pre strednú a východnú Európu, ale v nových ekonomických podmienkach prudko vzrástla. Hlavným faktorom tejto expanzie bolo výrazné znižovanie úrokových sadzieb v bankách. Dôvera domácností v ekonomický rast najmä pred finančnou krízou bola ďalším dôležitým faktorom. Domácnosti vtedy očakávali kontinuálny nárast príjmov a zlepšenie sociálnej istoty. V období pred krízou stúpol počet hypotekárnych úverov, čo bolo spôsobené rýchlym rastom cien nehnuteľností, a to najmä v rokoch 2005 až 2009. Rast cien nehnuteľností podporil investičné rozhodnutia domácností a zvýšil objem úverov poskytovaných na tento trh. Neopomenuteľným faktorom s výrazným vplyvom na slovenské domácnosti je ich nedostatočná finančná gramotnosť. Tento fakt môže viesť k zlým finančným rozhodnutiam, neúmyselnému nadmernému zadlžovaniu sa a nedostatku úsporných návykov.

V práci sa zameriavame na porovnávanie údajov o miere finančnej gramotnosti s dátami o mierach zadlžovania, úspor slovenských domácností ako aj miery dlhu domácností k pomeru ich hrubému príjmu. Snažíme sa o identifikácie možných vzťahov medzi týmito výsledkami. Tak isto v práci detailnejšie rozoberáme porovnávanie s priemerom krajín Európskej únie a vybraných krajín Nemecko a Grécko.

Cieľom záverečnej práce je preskúmanie vzťahu či má na zadlžovanie slovenských domácností vplyv finančná gramotnosť. Na základe predmetnej analýzy tiež navrhujeme opatrenia smerujúce k znižovaniu miery zadlžovania priemernej slovenskej domácnosti.

1 Súčasný stav riešenej problematiky doma a v zahraničí

1.1 Definícia pojmu finančná gramotnosť a jej kľúčové aspekty

Finančná gramotnosť je kľúčovým pojmom, ktorý opisuje schopnosť jednotlivcov efektívne a zodpovedne riadiť svoje finančné záležitosti. To zahŕňa nielen pochopenie finančných pojmov, ale aj schopnosť aplikovať tieto vedomosti v reálnom živote. Kľúčové aspekty finančnej gramotnosti sú viacvrstvové a zohľadňujú rozličné oblasti osobných financií (Szarková, 2017).

Základným faktorom finančnej gramotnosti je schopnosť plánovať rozpočet. Tento proces zahŕňa identifikáciu príjmov a výdavkov, stanovenie finančných cieľov a následné vytváranie efektívneho plánu na dosiahnutie týchto cieľov. Efektívne plánovanie rozpočtu umožňuje jednotlivcom udržiavať finančnú stabilitu a predchádzať nadmernej zadlženosti. Riadenie dlhu je ďalším dôležitým aspektom finančnej gramotnosti. Týka sa schopnosti rozpoznať vhodné situácie pre zadlžovanie, adekvátne hodnotiť riziká spojené s dlhom a vedieť správne využívať úvery a pôžičky bez ohrozenia finančnej stability (Lukáč, 2023).

Finančne gramotní jednotlivci sú schopní hodnotiť rôzne investičné možnosti, pochopiť riziká a zhodnocovať ich v súlade s osobnými finančnými cieľmi. To zahŕňa schopnosť systematicky zhromažďovať finančné prostriedky, efektívne zhodnocovať úspory, riadne ich využívať na dosiahnutie dlhodobých cieľov a zabezpečenie kvality ich životnej úrovne do budúcnosti. V každodennom živote je dôležité mať finančnú gramotnosť pre informované rozhodovanie v bežných situáciách. Finančná gramotnosť je súbor schopností a vedomostí, ktoré poskytujú jednotlivcom potrebné nástroje na aktívne a zodpovedné riadenie vlastných financií (Demjanová, 2019).

1.1.1 *Finančná gramotnosť*

Jedným z kľúčových mechanizmov spojencov nízkej finančnej gramotnosti so zadlžovaním je nezrozumiteľnosť finančných produktov a rizík. Osoby s nízkou finančnou gramotnosťou môžu mať obmedzenú schopnosť porozumieť a porovnávať úrokové sadzby, poplatky a podmienky úverov či pôžičiek. To môže viesť k neinformovanému prijímaniu finančných rozhodnutí a k zvoleniu produktov, ktoré nie sú v súlade s ich skutočnými potrebami (Raisovová, 2012).

Okrem toho môže nízka finančná gramotnosť spôsobiť nedostatok rozpoznávania priamych dôsledkov zadlžovania. Osoby s obmedzenými finančnými vedomosťami nemusia plne chápať, aké náklady a riziká sú spojené so splácaním dlhov. Mohli by tým pádom ignorovať vysoké úrokové sadzby alebo poplatky, čím by sa mohli dostávať do problému splácania svojich dlhov.

Ďalším faktorom, ktorý môže viesť k zadlžovaniu pri nízkej finančnej gramotnosti, je nesprávny finančný plán domácnosti, tie si z obmedzenými finančnými zručnosťami môžu mať problém identifikovať svoje príjmy a výdavky, čím strácajú kontrolu nad svojimi financiami. To môže viesť k zlej tvorbe rozpočtu a k nekontrolovanému a nadmernému spôsobovaniu výdavkov. Okrem toho nízka finančná gramotnosť môže vytvárať priestor pre vznik nezodpovedného správania v oblasti financií, vrátane využívania úverov a nadmerného využívania kreditných kariet bez adekvátneho hodnotenia rizík a schopnosti ich splatiť. Týmto spôsobom nízka gramotnosť prispieva k vytváraniu podmienok pre zadlžovanie, ktoré môže byť nereálne a neudržateľné (Miklovičová, J. – Valovič, J., 2019).

1.1.2 Situácia na Slovensku

Na Slovensku je v súčasnosti obmedzený prístup ku komplexným dátam o finančnej gramotnosti. V prípade dospeljej populácie nemáme presné údaje o finančnej situácii. Zber dát sa neuskutočňuje v pravidelných intervaloch. Navyše sa primárne uskutočňuje najmä u súkromného sektora, ich dostupné informácie naznačujú problémy v tejto oblasti. Väčšina informácií je získavaná prostredníctvom prieskumov, štúdií a reportov od relevantných inštitúcií. Tieto dáta poskytujú náhľad do úrovne finančnej gramotnosti obyvateľstva na Slovensku.

Jeden z prieskumov, ktorý je relevantný pre hodnotenie finančnej gramotnosti, je napríklad prieskum ekonomickej gramotnosti slovenských domácností. Táto štúdia zhromažďuje informácie o schopnostiach jednotlivcov plánovať rozpočet, pochopiť základné finančné pojmy, ale aj ich skúsenosti s úvermi a pôžičkami. Rovnako existujú prieskumy sústredené na finančnú gramotnosť mladých ľudí alebo na skúmanie úrovne gramotnosti v rámci špecifických skupín obyvateľstva. Tieto prieskumy často ponúkajú pohľad na to, ako vzdelávací systém a rôzne iniciatívy ovplyvňujú úroveň finančnej gramotnosti (Vravec, 2014).

Napriek tomu, že Slovensko aktívne pracuje na zlepšovaní finančnej gramotnosti obyvateľstva, a to napríklad formou zlepšovania finančnej gramotnosti žiakov na základných a stredných školách, stále existujú oblasti, ktoré vyžadujú ďalšiu pozornosť. Medzi tieto oblasti môže patriť dostupnosť efektívnych vzdelávacích programov, rozšírenie informačných kampaní alebo podpora finančnej gramotnosti v rámci pracovného prostredia. Dôležité je tiež sledovať medzinárodné porovnávania a problémy v oblasti finančnej gramotnosti, pretože to môže poskytnúť kontext a možnosti pre zlepšenia na národnej úrovni (Brokešová, Cupák, Kolipec, 2017).

Účinné politiky a programy by mali byť založené na presných dátach, a preto je dôležité, aby sa takéto informácie monitorovali a aktualizovali dostupné štatistické informácie o finančnej gramotnosti na Slovensku, a to priamo prostredníctvom národných inštitúcií. Takéto monitorovanie je dôležité realizovať v pravidelných intervaloch najmä za účelom zistenia súčasných problémov a finančnej situácie občanov.

1.2 Vymedzenie problémov zadlžovania slovenských domácností

Zadlžovanie slovenských domácností spôsobuje značné ekonomické dôsledky na individuálnej aj národnej úrovni. Kľúčovými faktormi vymedzenia tohto problému sú nadmerne vysoké zadlženie, často problematické vzhľadom na dostupné príjmy a finančné zdroje. Situácia je podporovaná úrokovými sadzbami, ktoré zvyšujú finančné náklady pre domácnosti a môžu viesť k exponenciálnemu nárastu dlhu. Jedným z faktorov vedúcich k zadlžovaniu sú nezodpovedné finančné rozhodnutia. Vonkajšie faktory, ako je ekonomická nestabilita, nezamestnanosť a neočakávané udalosti, majú výrazný vplyv na finančnú situáciu domácností. Tento stav je často spôsobený nedostatkom legislatívnej regulácie, ktorá by mohla chrániť spotrebiteľov pred nežiaducimi dôsledkami zadlžovania (Vravec 2017).

V záujme nápravy tejto problematiky je kľúčové identifikovať príčiny a dôsledky zadlžovania slovenských domácností. Efektívne opatrenia by mali zahŕňať vzdelávacie programy o finančnej gramotnosti, regulácie poskytovania úverov, monitorovanie úrokových sadzieb a podporu sociálnej stability. V rámci legislatívnej sféry by sa mala posilniť ochrana spotrebiteľa a zaviesť opatrenia na prevenciu nezodpovedného zadlžovania. Celkový prístup by mal smerovať k udržateľnému riadeniu osobných financií slovenských domácností (Gonda, 2013).

1.2.1 Faktory ovplyvňujúce zadlžovanie

Zadlžovanie domácností je ovplyvnené rôznymi faktormi, ktoré zahŕňajú ekonomické, sociálne a individuálne aspekty. Tieto faktory môžu významne ovplyvniť finančné rozhodnutia a schopnosť jednotlivcov riadiť svoje dlhy. Podľa Laštůvkovej a Gašparíkovej (2017) medzi hlavné faktory ovplyvňujúce zadlžovanie patria:

- **Ekonomická situácia:** Hospodárska stabilita a úroveň príjmov sú kľúčovými faktormi ovplyvňujúcimi zadlžovanie. V obdobiach nezamestnanosti alebo ekonomickej neistoty môžu jednotlivci siahnuť po úveroch na krytie nákladov a udržanie svojich životných štýlov.
- **Výška príjmu:** Vyššia úroveň príjmu môže viesť k ľahšiemu získavaniu úverov a väčším možnostiam zadlžovania. Nižší príjmový status môže znamenať obmedzený prístup k úverom a zvýšenú potrebu financovať denné výdavky prostredníctvom pôžičiek.
- **Úrokové sadzby:** Výška úrokových sadzieb pri úveroch ovplyvňuje celkovú nákladovosť zadlžovania. Vysoké úrokové sadzby môžu viesť k zvýšeným nákladom na splácanie úverov a komplikovať finančnú situáciu jednotlivcov.
- **Životné udalosti:** Neočakávané životné udalosti, ako sú zdravotné problémy, rozvod alebo straty majetku, môžu zvýšiť potrebu financovania prostredníctvom pôžičiek a úverov.
- **Finančná gramotnosť:** Úroveň finančnej gramotnosti jednotlivca hrá dôležitú úlohu v jeho schopnosti riadiť osobné financie. Nedostatok finančnej gramotnosti môže viesť k neinformovaným rozhodnutiam o zadlžovaní.
- **Spotrebiteľská kultúra:** Kultúra a očakávania spoločnosti môžu mať významný vplyv na úroveň zadlžovania. Spotrebiteľská kultúra, ktorá podporuje rýchlejšie zadlžovanie, môže motivovať jednotlivcov k častejšiemu využívaniu úverov.
- **Dostupnosť úverov:** Ponuka úverových produktov a ich dostupnosť sú dôležité faktory ovplyvňujúce rozhodovanie o zadlžovaní. Ľahký prístup k úverom môže podporovať zvýšené zadlžovanie.
- **Sociálne tlaky:** Očakávania a normy spoločnosti v oblasti životného štýlu môžu vytvárať sociálne tlaky, ktoré podporujú zadlžovanie na dosiahnutie určitých štandardov a postavenia v spoločnosti.

Zhodnotenie týchto faktorov je kľúčové pre pochopenie komplexnej problematiky na riadenie a minimalizovanie finančných rizík spojených so zadlžovaním. Na základe analýzy spomínaných faktorov môžeme tvrdiť, že zadlžovanie je komplexný proces. Ekonomická situácia, úroveň príjmov a úrokové sadzby predstavujú základné determinanty, ktoré formujú spôsob, akým jednotlivci a domácnosti pristupujú k zadlžovaniu. Životné udalosti a náhle situácie môžu výrazne ovplyvniť potrebu financovania prostredníctvom úverov (Hošoff, 2013).

1.3 Analýza súčasného stavu finančnej gramotnosti slovenských domácností

Súčasný stav finančnej gramotnosti slovenských domácností si vyžaduje pohľad na rôzne faktory ovplyvňujúce schopnosť domácností riadiť svoje financie a zvládať finančné situácie. Finančná gramotnosť hrá v ekonomickej stabilite jednotlivcov a súčasne celej spoločnosti kľúčovú úlohu. V rámci analýzy sa venujeme viacerým dôležitým oblastiam.

Prvou oblasťou je hodnotenie prístupnosti a kvality vzdelávacích programov týkajúcich sa finančnej gramotnosti. Lajčín a kol. (2019) tvrdia, že úroveň finančného vzdelávania na Slovensku nie je na postačujúcej úrovni. Rovnako sa zamýšľajú nad dôležitosťou skúmania zdrojov informácií pre domácnosti a tiež existenciou dostupných vzdelávacích programov, prípadne iných nástrojov, ktoré majú za cieľ zlepšovať finančnú situáciu domácností.

Ďalšou oblasťou je skúmanie nástrojov na riadenie financií, ako sú aplikácie na sledovanie výdavkov, elektronické bankovníctvo a ďalšie digitálne prostriedky. Dôležitá je analýza ich využívania a vplyvu na správne a efektívne riadenie financií.

Národná banka Slovenska (NBS) vo svojej správe (HFCS) - Zisťovanie o financiách a spotrebe domácností (2021) zhromažďuje detailné údaje o rozložení aktív a finančných záväzkov domácností a ich rozhodnutiach o spotrebe v každej krajine eurozóny. HFCS je prvou iniciatívou na Slovensku, ktorá umožňuje dôkladnú analýzu finančnej situácie domácností v súlade s medzinárodnými štandardmi. Okrem toho zhromažďuje relevantné ekonomické a demografické údaje, ako sú príjmy domácností, transfery, vybrané kategórie spotreby a úverové obmedzenia, ako aj informácie o veku, vzdelaní a pracovnom statusu respondentov, ktoré poskytujú ďalší pohľad na finančné rozhodnutia domácností.

Pre upresnenie problematiky Gončárová a kol. (2018) poukazuje, že v rámci hodnotenia finančnej gramotnosti je nevyhnutné zamerať sa na základné finančné pojmy, investovanie, plánovanie rozpočtu a schopnosť riešiť finančné krízy a neočakávané udalosti. To, ako sú domácnosti pripravené na zvládnutie neočakávaných finančných situácií, v konečnom dôsledku výrazne ovplyvňuje tiež makroekonomickú situáciu celej krajiny. Sociálne a ekonomické faktory, akými sú napríklad úroveň príjmu, prístup k vzdelaniu a zamestnanie, môžu rovnako vplývať na finančnú gramotnosť. Efektívnosť súčasného vzdelávacieho systému by mala byť hodnotená na základe ich vplyvu na spoločnosť.

Identifikácia rizík a výziev spojených s nedostatočnou finančnou gramotnosťou je dôležitým pojmom v analýze. Patrí sem napríklad zadlžovanie, neplánované výdavky a nesprávne finančné rozhodnutia. Celková analýza súčasného stavu finančnej gramotnosti poskytuje ucelený pohľad na existujúce výzvy, príležitosti zlepšovania a aktuálnej situácie domácností, a tak umožňuje tvorbu cieľných opatrení vo vzdelávacom systéme na zlepšenie tejto kľúčovej oblasti (Daníšková, 2018).

1.4 Porovnanie s priemernou úrovňou finančnej gramotnosti krajín Európskej únie

Porovnanie úrovne finančnej gramotnosti slovenských domácností s priemerom v iných krajinách Európskej únie je dôležité pre získanie uceleného pohľadu o stave finančnej gramotnosti v globálnej ekonomii. Jedným z kľúčových faktorov, ktorý môže ovplyvniť úroveň finančnej gramotnosti, je štruktúra vzdelávania. Porovnávanie, ako sú finančné témy zahrnuté do školských osnov a ďalších vzdelávacích programov v rôznych krajinách, môže odhaliť rozdiely v prístupe k finančnej gramotnosti. Krajiny s efektívnymi vzdelávacími programami, kurzami a informačnými kampaňami môžu dosahovať vyššiu úroveň finančnej gramotnosti, pretože ľudia majú prístup k relevantným informáciám. Okrem toho, kultúrne a historické kontexty môžu viesť k rôznym postojom k financiám, čo má vplyv na finančnú gramotnosť obyvateľstva (Velichová, 2013).

Miera dostupnosti moderných finančných nástrojov má tiež preukázateľný vplyv na schopnosť jednotlivcov riadiť svoje financie. Príkladom môže byť sporenie na budúci dôchodok kde u slovenských domácností pozorujeme možné problémy, tie sú spôsobené aj nedostatočnou informovanosťou jednotlivcov, čo ohrozuje makroekonomickú situáciu krajiny. Sociálne a ekonomické ukazovatele môžu hrať rozhodujúcu úlohu. Krajiny s vyšším

životným štandardom a prístupom k vzdelaniu často dosahujú vyššiu úroveň finančnej gramotnosti. Zároveň však existujú aj krajiny, ktoré napriek výzvam dosahujú vynikajúce výsledky v oblasti finančnej gramotnosti, čo môže slúžiť ako inšpirácia pre ostatné krajiny (Belanová, 2015).

Európska komisia v roku 2023 zverejnila výsledky monitorovania úrovne finančnej gramotnosti v krajinách Európskej únie (EÚ) prostredníctvom nástroja na prieskum verejnej mienky, tzv. Eurobarometra. Tieto údaje vychádzajú z dát Štatistického úradu Európskej únie, známeho pod názvom Eurostat. Z výsledkov dát vyplýva, že 18 % občanov EÚ vykazuje vysokú úroveň finančnej gramotnosti, 64 % strednú úroveň a zvyšných 18 % nízku úroveň. Výsledky tiež poukazujú na to, že finančné vzdelávanie by sa malo viac zamerať najmä na ženy, mladších ľudí, ľudí s nižším príjmom a s nižšou úrovňou vzdelania, ktorí majú tendenciu byť v priemere menej finančne gramotní ako ostatné skupiny obyvateľstva (Monitoring úrovne finančnej gramotnosti v EÚ).

Prieskum poukazuje na vysoké rozdiely v chápaní finančnej gramotnosti medzi krajinami. Úroveň finančných znalostí domácností je najvyššia v krajinách ako sú Holandsko, Fínsko, Dánsko a Estónsko. Slovensko sa umiestnilo na 12. mieste, pričom 27 % opýtaných správne odpovedalo na aspoň štyri z piatich otázok. Ďalších 53 % správne zodpovedalo aspoň dve až tri otázky, zatiaľ čo 20 % vedelo odpovedať na jednu alebo žiadnu otázku. V porovnaní s našimi susednými krajinami sa lepšie umiestnilo Rakúsko, konkrétne na 11. mieste, Česká republika sa umiestnila na 15. mieste, Maďarsko na 20. mieste a Poľsko na 23. mieste (Eurostat, 2013).

Na základe prieskumu “Monitoring úrovne finančnej gramotnosti v EÚ” sa Európska únia snaží získať podrobné výsledky o tom akými zručnosťami a postojmi potrebnými na kvalifikované finančné rozhodovanie disponujú obyvatelia EÚ.

Porovnanie úrovne finančnej gramotnosti v iných krajinách môže tiež odhaliť úspechy a výzvy. Identifikácia osvedčených postupov a prípadových štúdií z iných krajín môže poskytnúť nápady na zlepšenie finančnej gramotnosti slovenských domácností a prispieť k rozvoju efektívnych politík a programov v tejto oblasti. Celkovo je takéto porovnanie dôležitým nástrojom na formovanie cielených opatrení, ktoré pomôžu zdokonaľiť finančnú gramotnosť obyvateľstva na medzinárodnej úrovni. Celkové výsledky finančnej gramotnosti krajín EÚ sú ilustrované v tabuľke č.1.

Tabuľka 1: Monitoring úrovne finančnej gramotnosti v EÚ

	Low score (score <=5)	Medium score (score >5 and <9)	High score (score 9 or 10)
EU27 	18	64	18
BE 	22	58	20
BG 	20	65	15
CZ 	16	66	17
DK 	16	57	27
DE 	16	61	24
EE 	16	61	23
IE 	17	64	19
EL 	19	65	16
ES 	22	65	13
FR 	18	64	17
HR 	16	65	20
IT 	19	64	18
CY 	19	66	15
LV 	24	65	11
LT 	19	65	16
LU 	15	62	23
HU 	12	72	16
MT 	13	67	20
NL 	15	56	28
AT 	17	62	21
PL 	20	65	15
PT 	19	71	11
RO 	14	74	12
SI 	12	61	27
SK 	17	63	20
FI 	27	56	17
SE 	14	59	27

Dáta s Eurostatu (2023)

Na základe vyššie uvedeného prieskumu môžeme konštatovať:

- v priemere 18 % respondentov v EÚ27 dosiahlo vysokú úroveň finančnej gramotnosti (skóre 9 alebo 10),
- 64 % respondentov dosiahlo strednú úroveň finančnej gramotnosti (skóre >5 a <9),
- 18 % respondentov dosiahlo nízku úroveň finančnej gramotnosti (skóre ≤5).

Výsledky dát z rovnakého prieskumu naznačujú, že skóre respondentov zo Slovenska sa pohybuje približne na úrovni priemerných hodnôt EÚ27, a to konkrétne:

- v priemere 17 % respondentov na Slovensku dosiahlo vysokú úroveň finančnej gramotnosti (skóre 9 alebo 10),
- 63 % respondentov dosiahlo strednú úroveň finančnej gramotnosti (skóre >5 a <9),
- 20 % respondentov dosiahlo nízku úroveň finančnej gramotnosti (skóre ≤5).

Tento prieskum poskytuje cenné informácie o úrovni finančnej gramotnosti v krajinách Európskej únie a pomáha identifikovať oblasti, kde je potrebné zlepšiť vzdelávanie a osvietiť verejnosť o finančných témach.

V rámci Európskej únie majú najvyšší podiel občanov s nízkou úrovňou finančnej gramotnosti Fínsko (27%), Lotyšsko (24%), Belgicko (22%) a Španielsko (22%). Naopak, za krajiny s najvyšším podielom občanov s vysokou úrovňou prieskum označuje Holandsko (28%), Dánsko (27%), Švédsko (27%) a Nemecko (24%). Zároveň sa u všetkých krajín preukázalo, že väčšina respondentov spadá do kategórie strednej finančnej gramotnosti. Respondenti s vyšším stupňom vzdelania a starší respondenti mali tendenciu dosahovať vyššiu úroveň finančnej gramotnosti. To naznačuje, že vzdelávanie a skúsenosti môžu mať vplyv na finančné rozhodovanie. Mladí ľudia mali v prieskume často nižšiu úroveň finančnej gramotnosti, čo môže byť spôsobené nedostatočným vzdelávaním v oblasti financií.

Vravec a kol. (2016) vo svojej práci spomína, že osoby s vyššou úrovňou finančnej gramotnosti majú tendenciu lepšie plánovať svoje financie, investovať rozumnejšie a chrániť sa pred finančnými rizikami. Zlepšenie finančnej gramotnosti môže mať pozitívny vplyv na celkovú ekonomickú stabilitu a blahobyť občanov. Zhrnutím sledovaného prieskumu vieme interpretovať a zanalyzovať ako obyvatelia Európskej únie zvládajú finančné rozhodovanie a aké znalosti majú v oblasti financií. Úroveň finančnej gramotnosti sa v jednotlivých krajinách EÚ líši. Tieto rozdiely môžu byť ovplyvnené vzdelaním, kultúrou a hospodárskym kontextom jednotlivých krajín. Zistenia nám pomáhajú lepšie pochopiť, ako sa obyvatelia EÚ vedia vysporiadať s finančnými otázkami a aké kroky môžeme podniknúť na zlepšenie finančnej gramotnosti v celej EÚ. Z výsledkov každoročného prieskumu vyplýva, aké je dôležité, aby sme investovali do vzdelávania a osvedy v oblasti financií a aby sme zabezpečili zlepšenia finančnej gramotnosti domácností Európskej únie.

1.4.1 Meranie finančnej gramotnosti v krajinách Európskej únie

Proces zisťovania finančnej gramotnosti zahŕňa viacero metód a nástrojov. Každá krajina má rozdielne prístupy na získanie informácií o úrovni finančnej gramotnosti svojich obyvateľov a domácností. Dôležité je, aby sa pri týchto snahách zohľadňovali kultúrne a socioekonomické rozdiely v jednotlivých krajinách. Použitie kombinácie nižšie uvedených prístupov môže poskytnúť komplexný pohľad na úroveň finančnej gramotnosti v krajinách EÚ. Podľa Štatistického úradu Európskej únie (2020) tieto prístupy zahŕňajú napríklad:

- **Národné prieskumy a štúdie:** Krajiny uskutočňujú prieskumy a štúdie, ktoré sa zameriavajú na hodnotenie finančnej gramotnosti obyvateľstva. Tieto prieskumy môžu zahŕňať otázky týkajúce sa plánovania rozpočtu, úrovne porozumenia finančným produktom, schopnosti riadiť dlh a investovať.
- **Medzinárodné štandardizované testy:** Niektoré krajiny môžu využívať medzinárodné štandardizované testy na meranie finančnej gramotnosti. Napríklad PISA (Program medzinárodného hodnotenia žiakov) zahŕňa aj otázky z oblasti finančnej gramotnosti a poskytuje medzinárodné porovnateľné výsledky.
- **Databázy finančných inštitúcií:** Finančné inštitúcie môžu zbierať údaje o správaní svojich klientov, ktoré môžu poskytnúť indikácie o finančnej gramotnosti. Tieto údaje môžu zahŕňať informácie o správe účtu, investičných rozhodnutiach a schopnosti splácať úvery.
- **Vzdelávacie programy:** Vzdelávacie inštitúcie môžu poskytovať informácie o úrovni finančnej gramotnosti na základe efektívnosti vzdelávacích programov. Vyhodnocovanie účinnosti kurzov a seminárov zameraných na finančnú gramotnosť môže byť jedným z prvkov merania.
- **Dátové projekty a výskumné iniciatívy:** Výskumné projekty a dátové iniciatívy môžu byť využité na získanie hlbšieho pohľadu na finančnú gramotnosť. Takéto projekty môžu zahŕňať dlhodobé sledovanie finančného správania jednotlivcov a domácností.
- **Spolupráca s medzinárodnými organizáciami:** Krajiny môžu spolupracovať s medzinárodnými organizáciami, ako je Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj (OECD) alebo Európska banková federácia (EBF), na výmene informácií a postupov v oblasti merania finančnej gramotnosti.

1.5 Výskum o zisťovaní o financiách a spotrebe domácností (HFCS)

Výskum o zisťovaní o financiách a spotrebe domácností (HFCS), ktoré sú súčasťou projektu Európskej centrálnej banky a zameriava sa na zber detailných údajov o finančnej situácii domácností v eurozóne. Zisťovanie má za cieľ zbierať podrobné informácie o rozdelení aktív a pasív domácností, ako aj o ich spotrebných rozhodnutiach. HFCS využíva harmonizovanú metodológiu pre zber údajov, ktorá sa realizuje v trojročných intervaloch od roku 2010 v krajinách eurozóny a niektorých ďalších členských štátoch EÚ. Na Slovensku zastrešuje zisťovanie Národná banka Slovenska a terénny zber údajov zabezpečuje

Štatistický úrad SR. Zisťovanie prebehlo v rokoch 2010, 2014, 2017 a 2021. Výsledky zisťovania poskytujú cenné informácie pre analýzu finančného správania domácností a sú v súlade s medzinárodnými štandardmi. Tieto informácie poskytujú prehľad o dôležitosti a rozsahu projektu HFCS, jeho metodológii a prínose pre ekonomický výskum.

Household Finance and Consumption Survey (HFCS) je prieskum, ktorý sa zameriava na finančné správanie domácností v eurozóne. Na Slovensku sa tento prieskum uskutočnil v piatich vlnách.

- **Cieľ HFCS:** zbiera údaje na úrovni domácností o ich financiách a spotrebe
- **Význam:** Predstavuje najkomplexnejšie zisťovanie svojho druhu v Európe.
- **Realizácia:** Projekt založila **Európska centrálna banka** a realizuje sa od roku 2010 v trojročných intervaloch.

Prieskum financií a spotreby domácností (HFCS), ktorý realizuje Európska centrálna banka (ECB) zbiera údaje na úrovni domácností o ich financiách a spotrebe v eurozóne. HFCS poskytuje dáta o aktívach, pasívach a spotrebe domácností v eurozóne. Anonymizované údaje sú dostupné pre výskumníkov na vedecké účely. Významnou príčinou zadlžovania domácností je ekonomická situácia a nezamestnanosť v regióne. V období ekonomickej recesie môžu domácnosti čeliť poklesu príjmov napríklad v prípade straty zamestnania. Takáto situácia vytvára vhodné podmienky pre vznik zadlžovania. V tomto prípade hrá dôležitú úlohu úroveň finančnej gramotnosti. Nedostatok vedomostí o riadení osobných financií a nezrozumiteľnosť finančných produktov môžu viesť k neuváženému zadlžovaniu. Zlepšenie finančnej gramotnosti môže pomôcť jednotlivcom lepšie plánovať a správne rozhodovať o svojich finančných výdavkoch (Nad'ová, 2023).

Ďalšou príčinou môžu byť vysoké náklady na bývanie a vysoké ceny nehnuteľností. Rastúce náklady na bývanie môžu nútiť domácnosti k využívaniu hypoték a iných úverov na financovanie nehnuteľností. V rámci zisťovania príčin zadlžovania je taktiež potrebné brať do úvahy dostupnosť úverov a pôžičiek. Nízka úroveň regulácie a monitorovania úrokových sadzieb môže podporovať ľahký prístup k úverom, čo môže zvyšovať riziko zadlžovania. Dôležité je aby mali domácnosti viac možností ako získať dostupné bývanie ako je napríklad štátom garantované nájomné bývanie. Za týchto okolností by dopyt po hypotékach nebol taký vysoký (Bočková 2023).

Okrem uvedených faktorov môže prispieť k zadlžovaniu aj nečakané udalosti, ako sú zdravotné problémy či neplánované výdavky. Vysoká ponuka finančných produktov a ich komplexnosť môžu spôsobovať ťažkosti pri výbere najlepšieho riešenia. Identifikácia príčin zadlžovania vyžaduje nielen rozpoznanie faktorov, ale aj zhodnotenie vzájomných vzťahov a vplyvov na jednotlivé domácnosti a celú spoločnosť (Rychtárik, 2023).

1.5.1 Spôsoby zisťovania finančnej situácie slovenských domácností

Zisťovanie finančnej situácie slovenských domácností je dôležitým prvkom pre posúdenie ekonomickej stability domácností. Podľa Zajaca (2015), ktorý skúmal finančnú situáciu domácností, existuje niekoľko spôsobov, ako získať informácie o domácnostiach na Slovensku:

- **Štatistické údaje a prieskumy:** Štatistický úrad a inštitúcie vykonávajú pravidelné prieskumy o príjmoch, výdavkoch a zadlžovaní domácností. Tieto údaje poskytujú celkový pohľad na ekonomickú situáciu na základe reprezentatívnej vzorky respondentov.
- **Finančné inštitúcie a banky:** Národná banka Slovenska ako aj komerčné banky a finančné inštitúcie majú priamy pohľad na finančné transakcie a pôžičky, ktoré domácnosti uzatvárajú. Analýza údajov od finančných inštitúcií môže poskytnúť detailnejšie informácie o správaní domácností.
- **Výskumné inštitúcie a neziskové organizácie:** Výskumné inštitúcie a neziskové organizácie môžu vykonávať vlastné štúdie a prieskumy s cieľom získať hlbší pohľad na finančnú situáciu domácností. Ich nezávislé analýzy môžu poskytnúť dodatočné perspektívy.

1.6 Vplyv finančnej gramotnosti na zadlžovanie

Z dlhodobého hľadiska môžeme tvrdiť, že respondenti s vyššou finančnou gramotnosťou majú tendenciu dlhodobo plánovať svoje výdavky a investície. Sú si vedomí rizík spojených s nadmerným zadlžením a snažia sa tomu predchádzať. Finančne gramotní ľudia rozumejú úverom, ich účelu a nákladom. Vyberajú si úvery s rozumom a nepovažujú ich za primárny zdroj financovania. (Baláž, 2012).

Avšak Bleha a kol. (2018) tvrdia že úroveň finančnej gramotnosti významne vplýva na množstvo a typy dlhov, ktoré jednotlivec alebo domácnosť akceptuje. Sú si vedomí rizík a nákladov spojených s dlhmi, čo vedie k zodpovednejšiemu rozhodovaniu. Majú schopnosť vypočítať očakávané úrokové sadzby a pochopiť, ako dlh ovplyvní ich celkový rozpočet. Finančne gramotní jednotlivci majú tendenciu vyhľadávať informácie a poradenstvo predtým, ako sa zadlžia. Sú schopní analyzovať rôzne finančné produkty a vybrať ten, ktorý najlepšie vyhovuje ich potrebám a schopnostiam splácať. Tým sa minimalizuje riziko zadlženia nad rámec možností

Plánovanie a riadenie dlhodobých cieľov je účinný nástroj na zlepšenie finančnej situácie. Tento plán zahŕňa aj riadenie dlhov, ktoré sú súčasťou ich stratégie. Majú jasno v tom, ako zadlžovanie ovplyvní ich schopnosť dosiahnuť tieto ciele a prijímajú rozhodnutia v súlade s týmito cieľmi. Prevencia pred zadlžovaním je ďalší účinný nástroj pri ktorom si je jednotlivec vedomí svojej schopnosti splácať dlhy a vyhýba sa zadlženiu nad rámec svojich finančných možností (Repková a kol., 2020)

Takíto jednotlivci majú rozvinuté nástroje na sledovanie a hodnotenie svojej finančnej situácie a pravidelne vyhodnocujú svoje dlhy v pomere k svojmu príjmu. Finančne gramotní jednotlivci sa zameriavajú na dosiahnutie dlhodobej finančnej stability a bezpečnosti. Preto majú tendenciu minimalizovať zadlženie a snažia sa vytvoriť si dostatočnú rezervu na nečakané výdavky a krízové situácie. Ich úsilie o stabilitu sa prejavuje aj vo vyhýbaní sa nadmernému zadlžovaniu. Jednotlivci so silnými finančnými zručnosťami majú tendenciu robiť informované a zodpovedné rozhodnutia, čo im umožňuje efektívne riadiť svoje dlhy a dosiahnuť dlhodobú finančnú stabilitu. Naopak, nedostatočná finančná gramotnosť môže viesť k nekontrolovateľnému zadlženiu a finančnej nestabilite. Je preto dôležité venovať pozornosť vzdelávaniu v oblasti finančnej gramotnosti a podporovať osvojovanie týchto zručností vo všetkých vrstvách populácie (Baumannová, 2021).

V súčasnosti sa finančná gramotnosť stáva stále dôležitejšou zručnosťou, a to najmä v súvislosti s rozhodovaním o zadlžovaní. Je to schopnosť pochopiť a efektívne riadiť svoje financie, čo zahŕňa aj schopnosť riadne zvládať a plánovať dlhové záväzky. Celkovo môžeme konštatovať, že finančná gramotnosť hrá kľúčovú úlohu pri ovplyvňovaní spôsobu, akým domácnosti pristupujú k zadlžovaniu. Tí, ktorí majú vyššiu úroveň finančnej gramotnosti, majú väčšiu pravdepodobnosť riadne riadiť svoje dlhy a minimalizovať

finančné riziká spojené s zadlžovaním. Je preto dôležité investovať do vzdelávania v oblasti financií a zlepšiť úroveň finančnej gramotnosti v spoločnosti. (Allgood a Walstad, 2015).

Edy Jumady a kol. (2024) vo svojej práci tvrdia že komplexná súhra medzi finančnou gramotnosťou, finančným správaním, sebakontrolou, riadením dlhu a finančným blahobytom tvorí vzájomné prepojenie a majú na domácnosti výrazný vplyv. Ich zistenia odhaľujú mnohostranný vzťah, v ktorom sa finančná gramotnosť objavuje ako základný prvok, ktorý zvyšuje schopnosť účastníkov efektívne riadiť dlh. Vysoká finančná sebestačnosť, ovplyvnená gramotnosťou, motivuje k proaktívnemu finančnému správaniu, čo vedie k zlepšeniu finančného blahobytu. Naopak, nízka sebakontrola bola označená za významné prekážky efektívneho riadenia dlhu. Zdôrazňujú že kľúčovú úlohu pri kvantitatívnej gramotnosti a materiálnych hodnôt je formovanie finančného správania so silnými finančnými schopnosťami a nižším materializmom spojeným s finančnými rozhodnutiami zameranými na budúcnosť. Tieto poznatky podčiarkujú potrebu komplexného finančného vzdelávania, ktoré sa zameriava nielen na hlavné problémy finančného rozhodovania, ale aj na psychologické faktory ovplyvňujúce finančné správanie. Prispôsobenie finančného vzdelávania individuálnym potrebám a kontextom je rozhodujúce pre zvýšenie finančnej gramotnosti, sebaúčinnosti a motivácie, čo v konečnom dôsledku vedie k lepšiemu riadeniu dlhov a finančnému zdraviu.

Naopak Blahovec a kol. (2015) konštatujú že úroveň disponibilného príjmu domácnosti na člena domácnosti je štatisticky nevýznamný, pokiaľ ide o rôzne úrovne finančnej gramotnosti, pričom poukazujú na to, že tieto úrovne sú štatisticky významne odlišné práve v porovnaní s pohlavím respondenta. Poukazujú teda na to že úroveň finančnej gramotnosti nie je závislý od príjmu ale od pohlavia ktoré môže mať zásadný vplyv na stav finančného zabezpečenia domácností a ich celkovú finančnú situáciu. Výsledky naznačujú, že respondenti vykazujú odlišné dlhové správanie v dôsledku rôznych úrovní finančnej gramotnosti.

Vedecký časopis ekonómia a sociológia skúmal či na zadlžovanie domácnosti existujú rozdiely medzi pohlaviami, vidiecko mestskými oblasťami a medzi príjmovými skupinami. Dlh domácností na celom svete neustále zvyšuje. Spotreba domácností je základným faktorom dlhu domácností spolu s charakteristikami domácností, ako je ich umiestnenie, pohlavie hlavy domácnosti a ich príjmová skupina. Vedci skúmali model simultánnych rovníc použitím metódou analýzy a výsledky ukazujú, že pohlavie hlavy

domácnosti, obytných oblastí a príjmových skupín má rozdielne účinky na spotrebu a zadlženosť domácností prostredníctvom vopred určených premenných. Výsledky konkrétne ukazujú, že zadlženosť má negatívny vplyv na spotrebu domácností v skupine so strednými príjmami. Úspory sú negatívne spojené so spotrebou domácností žijúcich vo vidieckych oblastiach. Okrem toho je príjem pozitívne spojený so spotrebou vidieckych domácností a s tým, že hlavou domácnosti je žena. Veľkosť domácnosti má tiež pozitívny vplyv na spotrebu (Wong, Kusairi, Zairihan 2023)

V roku 2023 spoločnosť Tunc & Kiline uskutočnila výskum týkajúci sa vplyvu dlhovej služby domácností na hospodársky rast v skupine vyspelých krajín v krátkodobom a strednodobom období. Ich štúdiá dokumentujú negatívne dôsledky, ktoré zaťaženie dlhovej služby má na nezamestnanosť a spotrebu domácností. Ak sa zvýši zaťaženie dlhovej služby, domácnosti sa musia prispôbiť svojim finančným obmedzeniam úpravami v iných oblastiach. Výsledky štúdie naznačujú výrazné zníženie úrovne spotreby domácností, čo má negatívne dôsledky na hospodársku produkciu a zamestnancov.

La Cava a Price (2017) analyzovali súbor údajov o dynamike domácností, príjmov a zamestnanosti v Austrálii (HILDA) za obdobie rokov 2001 až 2015. Ich výskum ukázal, že vysoká úroveň dlhu v porovnaní s príjmami a aktívami domácností spôsobila pokles rastu výdavkov domácností v pomere k ich príjmom. Navyše, domácnosti s vyššou úrovňou dlhu boli citlivejšie na zmeny v príjmoch a vlastnom kapitáli oproti tým s nižšou úrovňou dlhu. Okrem toho bol zistený trend, že zvýšená úroveň dlhu vedie k zníženej spotrebe domácností a zvyšuje pravdepodobnosť, že sa domácnosti budú stretávať s úverovými obmedzeniami alebo väčšou neistotou počas nepriaznivých období. Price a spol. (2019) na základe ich panelových údajov preskúmali vzťah medzi spotrebou vo vlastnom bývaní a hypotekárnym dlhom. Ich štúdiá potvrdila, že domácnosti zvyknú znížovať svoje výdavky v prípade, že miera nesplateného hypotekárneho dlhu je vysoká, čo sa označuje ako efekt vysokého dlhu.

V štúdiu, ktorú uskutočnil Nakajima (2020) na vzorke japonských domácností, sa skúmala úloha heterogenity dlhu domácností na spotrebu. Zistenia odhalili, že vplyv dlhového zaťaženia na spotrebiteľské správanie sa výrazne líši medzi domácnosťami stredného veku a mladšími domácnosťami. Pre mladšie domácnosti je málo zvyčajné nadobudnutie vlastného bývania, ich formou dlhu bývajú pôžičky na kreditné karty. Pre domácnosti stredného veku je však bežné hypotekárne zaťaženie formou nadobudnutia vlastného bývania.

2 Ciele práce

Cieľom záverečnej práce je preskúmanie vzťahu či má na zadlžovanie slovenských domácností vplyv finančná gramotnosť. V práci sa venujeme problematike a aplikujeme existujúce poznatky na zistenie súvislosti medzi zadlžovaním slovenských domácností a nízkou finančnou gramotnosťou. Súčasťou práce je tiež návrh opatrení, ktoré by mohli zlepšiť finančnú situáciu a stabilitu domácností v tejto oblasti.

Hlavný cieľ bakalárskej práce je podporený nižšie definovanými čiastkovými cieľmi:

- identifikovať a analyzovať hlavné faktory a determinanty, ktoré vedú k zadlžovaniu slovenských domácností,
- zhodnotiť úroveň finančnej gramotnosti domácností a preskúmať, aký má vplyv na ich rozhodovanie o zadlžovaní,
- poskytnúť návrh adekvátnych odporúčaní pre zlepšenie finančnej gramotnosti.

Pre splnenie hlavného a čiastkových cieľov bakalárskej práce sme si zdefinovali nasledujúce výskumné otázky:

Výskumná otázka č.1.: Čo má vplyv na zadlžovanie domácností?

Výskumná otázka č.2.: Vieme konštatovať, či sa dlhové správanie domácností líši na základe ich finančnej gramotnosti?

Výskumná otázka č.3.: Ako sa vyvíjala situácia na Slovensku v porovnaní s krajinami Európskej únie ?

3 Metodika práce a metódy skúmania

Hlavným objektom skúmania v tejto bakalárskej práci bola finančná gramotnosť slovenských domácností. Následne bola porovnávaná s inými krajinami Európskej únie. Skúmaný bol tiež vzťah medzi zadlžovaním domácností a spomínanou finančnou gramotnosťou.

Teoretická časť práce v prvej podkapitole poskytuje základné informácie potrebné pri charakterizovaní pojmu finančnej gramotnosti a jej kľúčových aspektov. Zameriame sa práve na definíciu pojmu finančná gramotnosť a aká je v tomto smere situácia na Slovensku. V druhej podkapitole sa zameriavame na vymedzenie problémov zadlžovanie slovenských domácností. Tretia podkapitola teoretickej časti práce bližšie analyzuje súčasný stav finančnej gramotnosti na Slovensku po ktorej tieto zistenia porovnáваме z krajinami EÚ. Následne sa práca zaoberá identifikáciou výskumu o zisťovaní o spotrebe domácnosti (HFCS). V poslednej časti teoretickej práce bližšie špecifikujeme aký ma finančná gramotnosť vplyv na zadlžovanie. Vytvoreniu komplexného teoretického základu predchádzalo štúdium odbornej a vedeckej literatúry týkajúcej sa predmetnej problematiky.

V praktickej časti bakalárskej práce sme sa zaoberali procesom vývoja finančnej gramotnosti na Slovensku. Pred samotným pozorovaním sme si vybrali konkrétne dáta, na základe ktorých sme zisťovali aktuálny stav finančnej gramotnosti na Slovensku. V ďalšom kroku sme si museli identifikovať časový horizont, v akom budeme zisťovať vývoj finančnej gramotnosti. V našej práci sme získavali odborné informácie z overených zdrojov vrátane knižných publikácií a elektronických časopisov. Elektronické informácie sme vyhľadávali v renomovaných vedeckých databázach a elektronických knižniciach, ako sú napríklad EBSCO, Web of Science, ProQuest a Google Scholar. Týmto spôsobom sme mohli zahrnúť príspevky nielen slovenských autorov, ale aj významné práce a publikácie od zahraničných odborníkov, čím sme zlepšili kvalitu našej práce.

Na analýzu dát sme vyžívali programy Excel a R studio. Tieto programy zahŕňali komplexnú prácu s dátami. V programe Excel sme vytvorili datasety z dostupných údajov z prieskumu monitoringu finančnej gramotnosti. R studio nám poskytlo vhodné podmienky na analýzu dát o miere úspor domácností a miere dlhu v pomere k hrubému príjmu, ktoré sme v programe prepojili s dátami z Eurostatu.

Pri vypracovávaní práce a vyhodnocovaní výsledkov skúmania sme využili niekoľko základných metód skúmania:

- *Abstrakcia* – Metódu abstrakcie sme využili pri vytried'ovaní informácií v teoretickej časti práce a sumarizovaní relevantného komplexného základu danej problematiky.
- *Analýza* – Analýzu sme využili v teoretickej ako aj praktickej časti pri posudzovaní stavu finančnej gramotnosti ako dôsledku na zadlžovanie domácností.
- *Porovnávanie* – Metódu porovnávanie sme využívali pri práci s dátami vybraných krajín, kde sme porovnávali údaje medzi nimi.
- *Syntéza* – Metóda syntézy bola využitá po získaní širokého spektra informácií a ich následnom aplikovaní do teoretickej časti práce.
- *Výskum* – Túto metódu sme využívali pri skúmaní dát, aby sme vedeli získať široký obsah informácií do teoretickej časti práce.

4 Výsledky práce a diskusia

Vypracovanie praktickej časti bakalárskej práce spočívalo v zaznamenávaní vývoja miery zadlženosti a stavu finančnej gramotnosti na základe údajov z Eurostatu. Využitý bol prieskum „Monitoring úrovne finančnej gramotnosti v EÚ“ a následne sme predmetné dáta interpretovali. Pre naplnenie hlavného cieľa práce bolo nevyhnutné identifikovať kľúčovú problematiku a analyzovať vývoj v čase. V našom pozorovaní sme sa zamerali okrem Slovenska (SK) aj na krajiny Nemecko (DE), Grécko (EL) ako aj priemer krajín EÚ.

Krajiny sme vybrali na základe rôznych faktorov. Nemecko je v prieskume na popredných priečkach a z tohto dôvodu nám môže slúžiť ako adekvátne porovnanie so Slovenskom. Grécko sme naopak vybrali z dôvodu, že v ukazovateľoch o stave finančnej gramotnosti má krajina podobné výsledky ako Slovensko. V práci sa ďalej zameriavame na to, či existujú nejaké oblasti, v ktorých sa tieto krajiny líšia. V tabuľke č.2 je ilustrovaný počet respondentov jednotlivých skúmaných krajín, celej vzorky EÚ27 ako aj na rozdelenie podľa pohlavia.

Tabuľka č. 2: Počet respondentov skúmaného prieskumu Monitoring úrovne finančnej gramotnosti v EÚ

	total	g_male	g_female
EU27	26139	12600	13472
DE	1006	490	511
EL	1065	510	544
SK	1017	491	524

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa Eurostat (2023)

Prieskum “Monitoring the level of financial literacy in the EU”, z ktorého dáta pochádzajú, sa zaoberá sledovaním úrovne finančnej gramotnosti v Európskej únii. Jeho cieľom je poskytnúť prehľad o tom, ako obyvatelia EÚ chápu a riadia svoje financie. Prieskum sa zameriava na rôzne aspekty finančnej gramotnosti, akými sú znalosti, správanie a dôvera vo finančné služby. Prieskum bližšie rozoberá ako respondenti rozumejú problematike spravovania svojich financií. My sa v rozbere výsledkov zameriavame najmä na výsledky, ktoré nám dávajú podrobné informácie o stave finančnej gramotnosti, ako aj o tom, ako sú respondenti pripravení na neočakávané finančné situácie.

V našej práci sme sa zamerali najmä na preskúmanie odpovedí respondentov ktoré sa týkali finančnej gramotnosti. Bližšie sme sa zamerali na otázky týkajúce sa problematiky ako je inflácia. Respondenti mali odpovedať na otázky týkajúce sa zručnosti ohľadom toho ako respondenti rozumejú pojmom ako je napríklad správne zaobchádzanie z financiami. Respondenti mali odpovedať na otázku „Predstavte si, že niekto vloží 100 € na sporiaci účet s garantovanou úrokovou sadzbou 2% ročne. Na tento účet nevykonávajú žiadne ďalšie platby a nevyberajú žiadne peniaze. Aký by bol zostatok na účte na konci piateho roku?“

V tabuľke č. 3 môžeme pozorovať odpovede respondentov v sledovaných krajinách.

Tabuľka č.3: Rozbor výsledkov prieskumu Monitoring finančnej gramotnosti

	Viac	Tak isto	Menej	Neviem
EU27	45%	30%	19%	6%
DE	56%	29%	11%	4%
EL	44%	31%	17%	8%
SK	40%	36%	20%	4%

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa Eurostat (2023)

Ďalšia otázka ktorá sa zameriavala na to či respondenti rozumejú rôznym ekonomickým situáciám v tomto prípade inflácii môžeme pozorovať na tabuľke č. 4. V tejto otázke respondenti odpovedali na otázku „Dostanete darček vo výške 1 000 € a počas tohto roka zostane inflácia na úrovni 2 %. O rok si z 1 000 € budete môcť kúpiť?“

Tabuľka č.4: Rozbor výsledkov prieskumu Monitoring finančnej gramotnosti

	Viac	Tak isto	Menej	Neviem
EU27	7%	22%	65%	6%
DE	7%	19%	68%	6%
EL	6%	32%	55%	8%
SK	4%	19%	72%	5%

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa Eurostat (2023)

Môžeme konštatovať že vzhľadom na približné rovnaký počet respondentov v sledovaných krajinách (tabuľka č. 2) je Slovensko približne na úrovni priemeru krajín EÚ ako sledovaných krajín. Výsledky odpovedí prieskumu nám poskytujú bližší pohľad na finančné zmýšľanie skúmaných krajín občanov EÚ. Zo zverejnených údajov vyplýva, že spotrebiteľia nemajú širší prehľad o tom, ako sa inflácia môže dotknúť ich uspor.

Kým v tabuľke 3. môžeme konštatovať že spomedzi sledovaných krajín Slovensko skončilo pod priemernými hodnotami úspešných odpovedí v tabuľke č. 4 naopak Slovensko

skončilo nad priemerom a to aj pri porovnaní z Nemeckom ktoré je podľa dostupných dát na popredných priečkach chápaní finančnej gramotnosti. Môžeme teda konštatovať že v otázkach týkajúcich sa pojmu inflácia je Slovensko na úrovni priemeru. Tento prieskum je dôležitým nástrojom pre Európsku komisiu pri formulovaní politík a iniciatív na zlepšenie finančnej gramotnosti občanov EÚ.

Cieľom prieskumu bolo monitorovať úroveň finančnej gramotnosti v celej EÚ a identifikovať oblasti, kde je potrebné zlepšenie. Tento prieskum je každoročne spracovávaný Úradom pre publikácie Európskej únie a poskytuje dôležité informácie o tom, ako sa EÚ snaží zvýšiť finančnú gramotnosť občanov.

4.1 Výsledky prieskumu pripravenosť domácností na neočakávané situácie

Identifikácia a rozbor dát je kľúčovým nástrojom správnej interpretácie dát a následnej práce s dátami. Na základe výsledkov vieme zhodnotiť relevantné dáta

V tabuľkách nižšie (č. 5,6,7) môžeme pozorovať analýzu výsledkov prieskumu. Otázky sa týkajú najmä pojmov, ktoré majú za cieľ bližšie pochopiť to, ako sa respondenti zamýšľajú nad otázkami týkajúcimi sa racionálneho uvažovania a myslenia na budúce výdavky. Tak isto sa zameriavajú na to, či respondenti prispôsobujú svoje výdavky aj z dôvodu dlhodobých cieľov, ktoré majú, či si stanovujú svoje ciele a či sa im ich aj darí naplňať. Tieto výsledky sú dôležité pre našu analýzu. Výsledky si zároveň môžeme porovnať aj inými nami sledovanými krajinami.

Tabuľka č.5: Rozbor výsledkov prieskumu Monitoring finančnej gramotnosti

Predtým, ako si niečo kúpim, starostlivo zvažim, či si to môžem dovoliť.

	Úplne súhlasím	Skôr súhlasím	Skôr nesúhlasím	Úplne nesúhlasím	Neviem
EU27	51%	41%	6%	2%	1%
DE	50%	39%	8%	2%	1%
EL	81%	17%	2%	1%	1%
SK	42%	50%	6%	1%	1%

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa Eurostat (2023)

Dáta z tabuľky č. 5 poukazujú na to, ako sa slovenské domácnosti zamýšľajú nad situáciami ako je napríklad to čím pred tým ako si niečo môžeme kúpiť zvažujeme či si to

môžeme dovoliť Z výsledkov môžeme konštatovať, že Slovensko dosahuje nižšie hodnoty ako priemer krajín EÚ a nami sledovaných krajín, len 42% respondentov odpovedalo na danú otázku „úplne súhlasím“ priemer EÚ bol 51%. V Nemecku to bolo 50% a v Grécku, ktoré dosahuje hodnotu pri úrovni „úplne súhlasím“ 81%. Pri tomto poslednom ukazovateli môžeme konštatovať že tak ako sme už spomínali, Slovensko má veľa podobných ukazovateľ z krajínou ako je Grécko ale tomto prípade môžeme potvrdiť že čo sa týka rozmyšľania o tom či si daný produkt môžem dovoliť je Grécko oveľa viac zodpovedné.

Tabuľka č.6: Rozbor výsledkov prieskumu Monitoring finančnej gramotnosti

Sledujem svoje výdavky

	Úplne súhlasím	Skôr súhlasím	Skôr nesúhlasím	Úplne nesúhlasím	Neviem
EU27	49%	43%	6%	2%	1%
DE	57%	38%	4%	1%	1%
EL	50%	38%	7%	3%	2%
SK	43%	49%	7%	2%	1%

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa Eurostat (2023)

V otázke „sledujem svoje výdavky“ (tabuľka č. 6) 43% Slovákov uviedlo „úplne súhlasím“, priemer EÚ je pri tom 49% pričom obe nami pozorované krajiny mali vyššiu hodnotu v tomto ukazovateli ako Slovensko. Môžeme konštatovať že Slovensko v tomto porovnaní zaostáva za priemerom krajín čo vypovedá o nižšej finančnej gramotnosti obyvateľstva.

Tabuľka č. 7: Rozbor výsledkov prieskumu Monitoring finančnej gramotnosti

Stanovujem si dlhodobé finančné ciele a snažím sa ich dosiahnuť.

	Úplne súhlasím	Skôr súhlasím	Skôr nesúhlasím	Úplne nesúhlasím	Neviem
EU27	21%	50%	20%	6%	3%
DE	26%	47%	18%	8%	2%
EL	26%	52%	12%	6%	5%
SK	16%	53%	22%	8%	2%

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa Eurostat (2023)

Slovensko pri odpovedi „úplne súhlasím“ dosiahlo úroveň 16% pričom priemer EÚ bol 21%, „skôr súhlasím“ bolo na úrovni 53% pričom priemer krajín EÚ bol mierne nižší na úrovni 50%. Nemecko a Grécko malo zhodnú odpoveď „úplne súhlasím“ 26%

Pre domácnosti ako aj pre krajinu ako celok, je veľmi dôležité zaoberať sa finančnou pripravenosťou na neočakávané situácie. V prípade hospodárskych kríz sme svedkami prudkého nárastu nezamestnanosti, zvýšenej inflácie a pomalého rastu reálnych miezd. Takáto skutočnosť môže mať na domácnosti veľmi negatívny dopad. Preto je dôležité, aby domácnosti mali finančnú rezervu na neočakávané situácie, ako je napríklad strata zamestnania. V tabuľke č. 8 respondenti odpovedali na otázku súvisiacu so spomínanou finančnou rezervou.

Tabuľka č.8: Rozbor výsledkov prieskumu Monitoring finančnej gramotnosti

Ak ste dnes stratili svoj hlavný zdroj príjmu, ako dlho by ste mohli pokračovať v krytí vašich životných nákladov, bez požičiavania peňazí alebo sťahovania?

	Nemám žiadne úspory	>= ako mesiac	>= ako 3 mesiace	>= ako 6 mesiacov	< ako 6 mesiacov	Neviem
EU27	16%	9%	16%	18%	33%	8%
DE	16%	8%	15%	20%	34%	7%
EL	24%	10%	19%	15%	23%	9%
SK	18%	9%	16%	22%	28%	7%

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa Eurostat (2023)

Z uvedenej tabuľky vyplýva, že odpovede respondentov zo Slovenska sa približne zhodovali s odpoveďami ostatných porovnávaných krajín, rovnako ako priemeru EÚ27. Rovnako môžeme konštatovať, že 18% respondentov na Slovensku nemá žiadne úspory. Pre porovnanie, v Grécku je to až 24% respondentov. Na viac ako 6 mesiacov si rezervu vytvára len 28% respondentov zo Slovenska. Priemer EÚ27 je 33%, a v Nemecku 34%, z čoho vyplýva, že na Slovensku sú občania viac ohrození v prípade neočakávaných situácií ako iné krajiny.

4.2 Analýza dát hrubej miery úspor domácností

Analýza dát týkajúcich sa miery úspor slovenských domácností je dôležitá pre porozumenie finančnej situácie krajiny ako aj krajín EÚ27. Táto práca sa zameriava na zhodnotenie rôznych aspektov správania slovenských domácností na základe dostupných dát a ich vplyv na ekonomiku. Analýza dát poskytuje dôležité informácie o tom, ako sa menia úspory slovenských domácností v čase a v reakcii na rôzne ekonomické podmienky.

Zdrojom dát týkajúcich sa miery úspor bol Eurostat. Aj v tomto prípade bolo Slovensko porovnávané s priemerom krajín EÚ27 ako aj s Nemeckom a Gréckom.. Toto porovnanie odhaľuje špecifické charakteristiky správania slovenských domácností v porovnaní s inými krajinami a umožniť identifikáciu oblastí, kde by bolo možné zlepšiť. V tabuľke č. 9 sme porovnali mieru úspor v spomínaných krajinách.

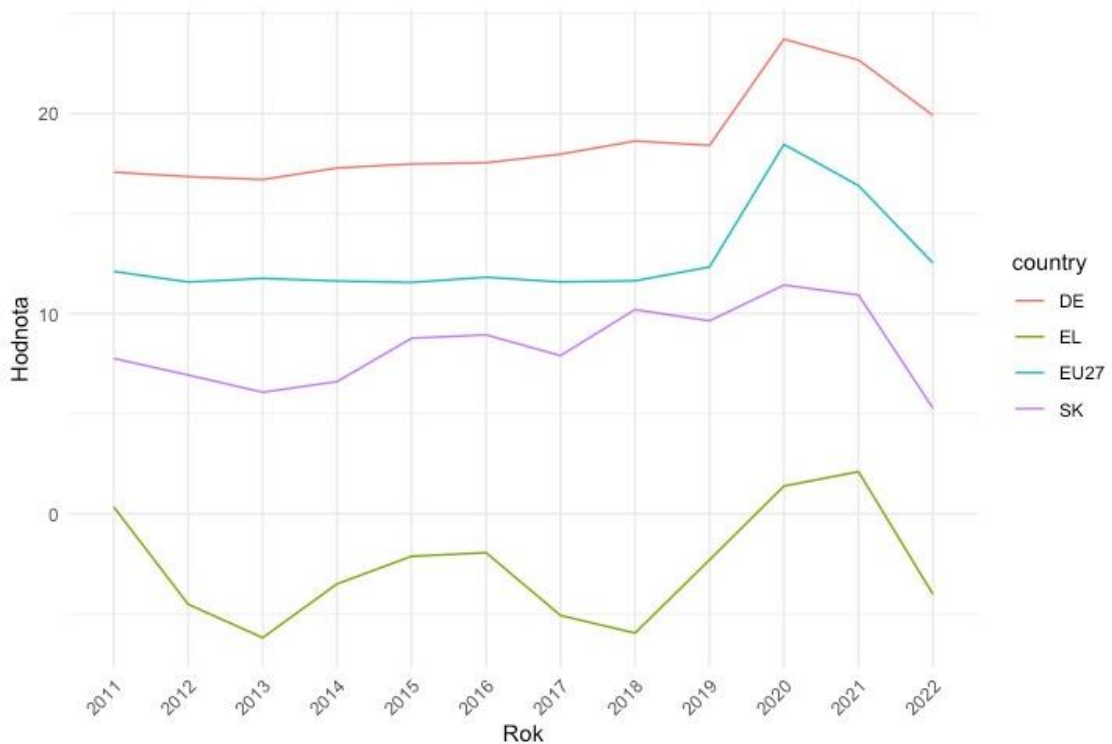
Tabuľka č.9: Vývoj miery úspor k príjmu v období rokov 2011 až 2022 v (%)

	EU27	DE	EL	SK
2011	12,11	17,07	0,34	7,76
2012	11,58	16,85	-4,53	6,93
2013	11,76	16,70	-6,20	6,07
2014	11,63	17,28	-3,51	6,60
2015	11,56	17,48	-2,13	8,77
2016	11,82	17,54	-1,95	8,94
2017	11,58	17,97	-5,09	7,90
2018	11,64	18,63	-5,97	10,20
2019	12,33	18,41	-2,31	9,64
2020	18,46	23,72	1,38	11,43
2021	16,40	22,68	2,10	10,93
2022	12,53	19,91	-4,03	5,27

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa Eurostat (2023)

Údaje sú zobrazené za obdobie rokov 2011 až 2022. Toto obdobie je charakteristické zotavovaním sa ekonomiky po hospodárskej kríze a rovnako po celosvetovej pandémie vírusu Covid-19. Z tabuľky je zrejmé, že miera úspor v EÚ27 sa počas sledovaného obdobia pohybovala na úrovni okolo 12%, môžeme teda konštatovať iba miernu zmenu. Naopak, v nami pozorovaných krajinách sa miera úspor zvýšila iba v Nemecku kde môžeme pozorovať nárast z 17,07% v roku 2011 na 19,91% v roku 2022. Grécko naopak vykazuje záporne hodnoty to znamená že domácnosti tam netvorili žiadne úspory. To je vo veľkej miere spôsobené ekonomickými problémami ktorým krajina v minulosti čelila. Na Slovensku môžeme pozorovať, že miera úspor sa postupne rokmi väčšinou zvyšovala, zlom nastal v roku 2022. To bolo spôsobené najmä vysokou mierou inflácie v krajinách EÚ27. V tomto období môžeme sledovať prepád vo všetkých pozorovaných krajinách. Túto situáciu môžeme pozorovať v ilustrovanom grafe č. 1. Taktiež môžeme pozorovať, ako sa vyvíjala miera úspor v uvedenom období a tiež porovnať rozdielny vývoj naprieč krajinami medzi sebou.

Graf č.1: Vývoj miery úspor v období 2011 až 2022

Zdroj: Vlastné spracovanie pomocou R studio (2024)

Obdobie rokov 2011 až 2013 môžeme konštatovať ako roky kedy sa krajiny spamätávali z Hospodárskej krízy- Slovensko v poslednom desaťročí postupne dobiehalo priemer krajín EÚ27 najnižšie zaostávanie za priemerom krajín EÚ27 bolo v roku 2018. Zlom nastal v roku 2019, následne pozorujeme pokles pre všetky sledované krajiny z dôvodu vypuknutia pandémie COVID 19. Z uvedených údajov je zjavné, že najnižšiu mieru úspor v sledovanom období malo Grécko, ktoré dlhodobo zápasí s ekonomickými problémami.

Na grafe taktiež pozorujeme, že rozdiel Slovenska a Nemecká sa v sledovanom období zväčšoval. Môžeme pozorovať ucelený pohľad na tento problém a identifikovať možné spôsoby, ako zlepšiť finančnú situáciu domácností a zabezpečiť, aby sme priemer krajín v budúcnosti vedeli dobehnúť alebo minimalizovať. Prepojenie dát z Eurostatu, týkajúcich sa pomeru zadĺženia domácností k hrubému príjmu a dát z Prieskumu o Monitoringu Finančnej Gramotnosti je kľúčovou súčasťou tejto štúdie. Z Eurostatu získavame informácie o miere úspor domácností v pomere k ich hrubému príjmu, zatiaľ čo z Prieskumu o Finančnej Gramotnosti vyberáme indikátory finančnej gramotnosti, ktoré sú dôležité pre pochopenie danej problematiky.

Na základe našich výsledkov vieme vytvoriť predikcie budúcich trendov o miere úspor domácností správaní slovenských domácností. Tieto predikcie môžu byť užitočné pre politické rozhodovanie, plánovanie a riadenie rizík v súvislosti s úrovňou úspor a finančnou stabilitou domácností a celého hospodárstva. Analýza dát miery úspor slovenských domácností je dôležitým nástrojom pre porozumenie finančnej stability a správania sa slovenských domácností v rámci ekonomického systému. Táto analýza poskytuje dôležité informácie o zdrojoch úspor, trendoch v úspornom správaní, vplyve ekonomických faktorov, porovnanie s medzinárodnými normami a predikciu budúcich trendov, čo umožňuje lepšie plánovanie a riadenie ekonomických procesov.

4.3 Vplyv finančnej gramotnosti k pomeru hrubej miery úspor

Čím vyššia je úroveň finančnej gramotnosti, tým pravdepodobnejšie je, že ľudia budú mať lepšiu kontrolu nad svojimi financiami. Zadlženie môže byť dôsledkom nesprávneho finančného správania ako je využívanie úverov, neplánovaných výdavkov alebo nevhodného riadenia finančných prostriedkov. Čím viac ľudí pochopí súvislosti medzi finančnými rozhodnutiami a ich dlhmi, tým efektívnejšie budú schopní riadiť svoje financie.

Z dát na vyššie priloženom grafe č. 1 pozorujeme, že Nemecko má najvyššiu mieru úspor. Je to spôsobené tým že v krajine existuje určitý optimálny pomer medzi príjmom a splátkami dlhov. Ak je tento pomer vyvážený, ľudia sa vyhnú nadmernému zadlženiu a majú dostatok finančných prostriedkov na pokrytie svojich potrieb. Nemecko má nižší pomer aktív v nehnuteľnostiach ako Slovensko. Je to spôsobené tým, že Nemecké domácnosti oveľa častejšie využívajú ako formu bývania nájomné bývanie, ktoré je u nich oveľa dostupnejšie ako na Slovensku.

4.4 Analýza dát hrubého dlhu k príjmu domácností

Analýza dát hrubého dlhu k príjmu domácností poskytuje dôležité informácie o finančnej stabilite domácností a ich schopnosti splácať dlhy v porovnaní s ich príjmom. Hrubý dlh domácností zahŕňa finančné záväzky, ako sú hypotéky a osobné pôžičky. Pomer hrubého dlhu k príjmu je vypočítaný ako podiel celkového dlhu k hrubému príjmu domácností vyjadrený percentom. Tento ukazovateľ poskytuje pohľad na to, aký veľký podiel príjmu domácnosti je vynaložený na splátky dlhu.

Zdrojom dát týkajúcich sa pomeru dlhu k príjmu domácností bol Eurostat. Aj v tomto prípade bolo Slovensko porovnávané s priemerom krajín EÚ27 ako aj s Nemeckom a Gréckom. Toto porovnanie odhaľuje špecifické charakteristiky správania slovenských domácností v porovnaní s inými krajinami a umožniť identifikáciu oblastí, kde by bolo možné zlepšiť. V tabuľke č.10 sme porovnali mieru úspor v spomínaných krajinách.

Tabuľka č.10: Vývoj miery dlhu k príjmu v období rokov 2011 až 2022 v (%)

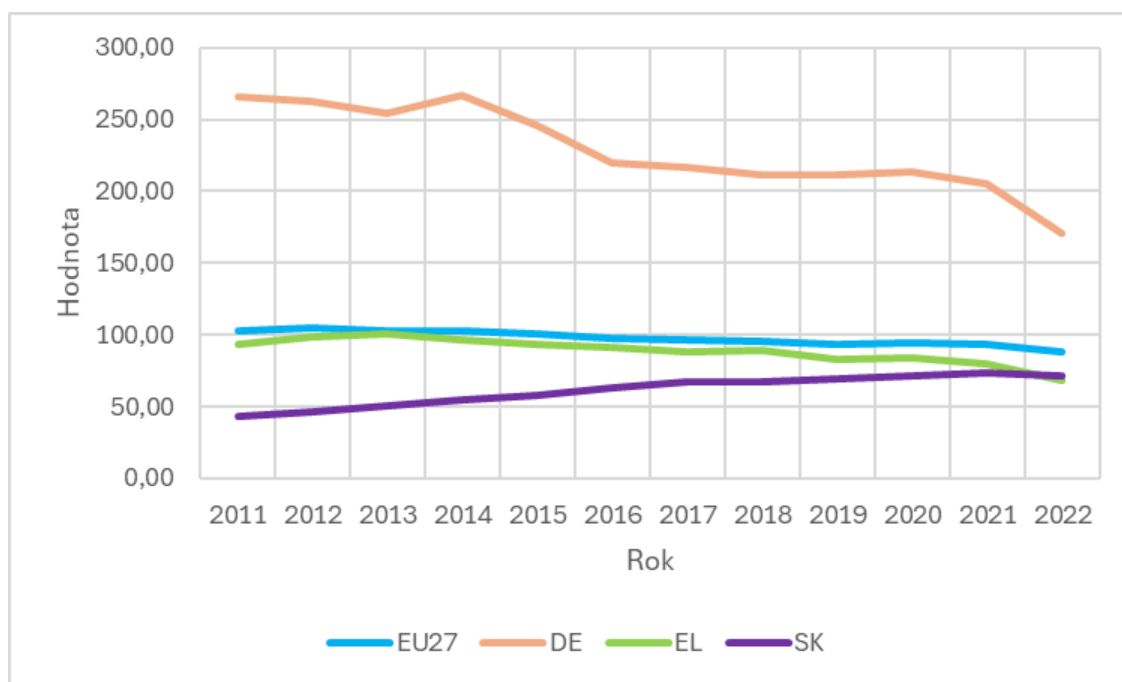
	EU27	DE	EL	SK
2011	103,29	265,54	93,34	43,32
2012	104,43	262,78	98,39	46,65
2013	103,20	253,82	100,61	50,2
2014	102,50	266,36	96,25	54,95
2015	100,39	245,52	93,53	58,15
2016	97,92	220,15	91,47	63,38
2017	96,37	216,19	88,5	67,28
2018	95,11	211,17	89,69	67,53
2019	93,57	211,19	82,65	69,71
2020	94,51	213,59	83,7	71,63
2021	93,72	205,47	79,74	73,69
2022	88,67	171,21	68,61	71,75

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa Eurostat (2023)

V tabuľke č. 10 pozorujeme pomer dlhu k príjmu. Vyšší dlh môže naznačovať vyššiu úroveň zadlženia a zvýšené riziko finančných problémov, ak sa príjmy domácností znížia. Tento ukazovateľ môže tiež ovplyvniť schopnosť domácnosti získať úvery a ich úrokové sadzby. Z tabuľky je zrejmé, že miera úspor v EÚ27 sa počas sledovaného obdobia znížila z 103,29% na 88,67%, môžeme teda konštatovať pomerne vysoký pokles dlhu. V nami pozorovaných krajinách sa taktiež miera výrazne znižovala. Nárast nastal iba na Slovensku, kde pozorujeme nárast z pomeru dlhu domácnosti 43,32% v roku 2011 na 71,75% v roku 2022. Krajina počas celého sledovaného obdobia zvyšovala pomer dlhu. V Nemecku a Grécku pozorujeme výrazný pokles počas celého sledovaného obdobia. V tomto období môžeme sledovať prepád vo všetkých pozorovaných krajinách. Nárast dlhu na Slovensku môžeme môžeme môžeme byť spôsobený viacerými faktormi. Jedným z nich je aj zlá dostupnosť bývania ktorá spôsobuje rast pomeru dlhu domácností.

Túto situáciu môžeme pozorovať v ilustrovanom grafe č. 2. Taktiež môžeme pozorovať ako sa vyvíjal pomer dlhu domácnosti k príjmu.

Graf č.2: Vývoj miery hrubého dlhu k príjmu v období 2011 až 2022

Zdroj: Vlastné spracovanie pomocou Excelu (2024)

Obdobie sledovanom období môžeme konštatovať, že Slovensko postupne zvyšuje svoj pomer dlhu a dobieha priemer krajín EÚ27. Zlom nastal v roku 2022, kde pozorujeme pokles miery v nami sledovaných krajinách. Môžeme konštatovať, že Slovensko zvyšuje mieru hrubého dlhu k príjmu, naďalej sa ale zaraďuje medzi krajiny, ktoré majú mieru zadlženia nižšiu v porovnaní s priemerom EÚ27.

4.5 Vývoj miery úspor a zadlženia

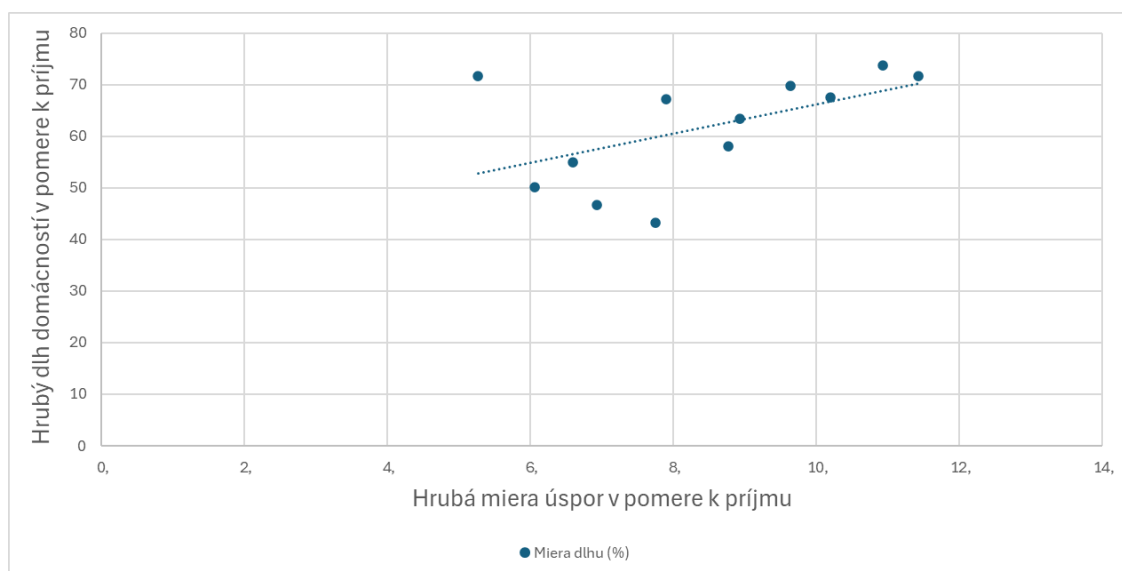
V našej práci skúmame či existuje vzájomná spojitosť medzi mierou úspor a mierou zadlženia. Môžeme konštatovať, že na Slovensku miera úspor rástla kontinuálne do roku 2021 avšak naďalej nedosahovala priemer krajín EÚ27. V roku 2022 nastal pokles miery úspor z dôvodu inflačného šoku ktorému domácnosti čelili. Miera dlhu domácností v porovnaní k príjmu tak isto rástla, na rozdiel od krajín EÚ27. Na Slovensku teda dochádza k zvyšovaniu miery úspor ako aj dlhu domácností. V súčasnosti neexistujú predpoklady k tomu, že by sa trend ktorým Slovensko smeruje zmenil. Môžeme teda predpokladať, že vývoj miery úspor bude po inflačnom šoku v roku 2022 opäť rásť. Miera zadlženia domácnosti bude tak isto pokračovať v raste z dôvodu toho, že krajina neprijíma dostatočné opatrenia na to, aby sme mohli pozorovať zmenu.

4.6 Regresná analýza výsledkov a odporúčania

Analýza získaných dát a výsledkov odhaľuje rôzne faktory, ktoré ovplyvňujú úroveň zadĺženia slovenských domácností. Medzi tieto faktory patrí nielen úroveň finančnej gramotnosti, ale aj prístup k porozumeniu ekonomických problémov.

Cieľom regresnej analýzy bolo na základe získaných údajov zistiť či existuje vzájomný vzťah medzi vývojom dlhu domácností a mierou úspor. Týmto spôsobom bolo možné navrhnúť odporúčania a opatrenia, ktoré by mohli zamedziť nadmernému zadlžovaniu domácností na Slovensku. Pomocou programu Excel sme spracovali údaje miery hrubého dlhu a hrubej miery úspor v porovnaní k príjmu ktoré sme si v práci detailnejšie rozobrali. Ilustráciu týchto dát môžeme pozorovať na grafe č. 3.

Graf č.3: Vývoj miery zadlžovania domácností na Slovensku

Zdroj: Vlastné spracovanie (2024)

Na základe spojnice trendu ktorú sme si v na grafe č.3 znázornili môžeme pozorovať že miera zadĺženia kontinuálne rástla a neskôr kulminovala na hranici 70%. Na základe výsledkov v našej práci sa miera úspor vyvíjala v čase relatívne nepravidelne, kde roky s rastom miery úspor striedali roky s ich poklesom, v závislosti od aktuálnych ekonomických možností domácností. Podľa dát môžeme konštatovať, že veľkosť miery úspor k príjmu je konštantná, v roku 2022 sa vrátila na úroveň 6%, výnimkou boli len roky 2020 a 2021, kde predpokladáme, že z dôvodu pandémie COVID 19 a neistote z dôvodu negatívnych očakávaní, ľudia tvorili úspory vo väčšej miere. Tieto zistenia môžeme porovnať s prieskumom o stave finančnej gramotnosti, ktorej výsledky sme si v práci bližšie

preskúmali. Na základe nich sme skonštatovali že Slovensko vo väčšine odpovedí skončilo pod priemerom krajín EÚ27. Z otázky v ktorej sme skúmali ako sú domácnosti pripravené na neočakávané udalosti ako je napríklad strata príjmu vyplynulo, že takmer každý piaty respondent nemá žiadne úspory a každý desiaty by z úspor dokázal financovať svoje výdavky menej ako jeden mesiac. Táto skutočnosť, spolu s mierou úspor, ktorá sa pohybuje na úrovni 6% a zadlžením ktoré sa pohybuje na úrovni 70% s rastúcim trendom nám približuje, že existuje predpoklad na problém spojený s tým, že domácnosti môžu byť na neočakávané skutočnosti pripravené v ešte negatívnejšie ako ukazuje prieskum. V prípade problematiky, kde respondenti uvádzali či sa pri nakupovaní tovarov a služieb zamýšľajú nad tým či si ich môžu dovoliť uviedlo 92% respondentov úplne alebo skôr súhlasím. Súčasne viac ako 90% respondentov uviedlo že sledujú svoje výdavky. Avšak našich dát vyplýva, že miera zadlženia sa zvýšila v nami sledovanom období o viac ako jednu tretinu. Tieto zistenia nám ukazujú že aj keď krajina v prieskume Eurobarometra skončila na úrovni priemeru až podpriemeru, dáta naznačujú, že skutočnosť môže byť ale ešte viac pesimistickejšia.

Tabuľka č. 11: Výstup regresnej analýzy

Regression Statistics							
Multiple R	0,52304352	ANOVA					
R Square	0,27357452		<i>df</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	<i>Significance F</i>
Adjusted R Sq	0,20093198	Regression	1	336,44972	336,44972	3,76603704	0,08099665
Standard Error	9,45187114	Residual	10	893,37868	89,337868		
Observations	12	Total	11	1229,8284			

Zdroj: Vlastné spracovanie pomocou Excelu (2024)

V tabuľke č. 11 môžeme interpretovať výsledky našej analýzy. Čím je bližší korelačný koeficient (Multiple R) 1 tým je vzťah medzi závislou premenou zadlžovania a závislou premenou úspor väčší. Koeficient determinácie (R square) je 27,35%, čo ukazuje vplyv úspor na zadlžovaní, na zvyšok má vplyv náhodná premenná. Po zohľadnení týchto faktorov môžeme konštatovať, že bez ohľadu na skutočnosť či domácnosti zvyšujú alebo znižujú svoje úspory miera zadlžovania rastie. Spolu s nízkou finančnou gramotnosťou domácností môžeme konštatovať vykazujúci negatívny trend ktorému krajina čelí. Je preto dôležité aby Slovensko prijalo nielen opatrenia na zlepšenie finančnej gramotnosti domácností ale najmä aby vytvoril podmienky k tomu, aby sa domácnosti zadlžovali nižším tempom ako doteraz. Ďalej je potrebné aby krajina zbierala dáta o stave domácností na Slovensku v pravidelných intervaloch, a to z toho dôvodu, aby sme dokázali získať čo najpresnejšie dáta o stave finančnej situácie a dlhu domácností.

Môžeme konštatovať, že na základe analýzy dát z monitoringu finančnej gramotnosti je Slovensko pod priemernou úrovňou finančnej gramotnosti krajín EÚ27, dáta ale naznačujú, že skutočnosť môže byť ešte negatívnejšia. Dôležitým opatrením je preto zapojenie finančných inštitúcií do osvedy medzi svojimi klientami. Je potrebné prijať také kroky, aby sa Slovensko opäť približovalo priemeru krajín EÚ27. Ďalej sme v práci pozorovali trend rastu mieru dlhu domácnosti k pomeru ich hrubého príjmu, kde môžeme sledovať, že ak krajina neprijme účinné opatrenia tak hrozí, že Slovensko v tomto smere dobehne respektíve dosiahne pomer dlhu na porovnateľnej úrovni z krajinami EÚ27. Zistenia ktoré sme v našej analýze dát dosiahli nám ukazujú problém ktorému krajina čelí. Vyhodnotenie týchto údajov nám približuje že krajina vykazuje negatívne ekonomické trendy, z ktorých vyplýva, že stav zadlžovania domácností sa bez účinných opatrení štátu bude naďalej zvyšovať.

Záver

Cieľom našej práce bolo preskúmanie vzťahu či má na zadlžovanie slovenských domácností vplyv finančná gramotnosť. Na základe toho sme preskúmali dáta o stave finančnej gramotnosti na Slovensku ktoré sme porovnali z vybranými krajinami EÚ27. Ďalej sme preskúmali dáta o vývoji miery úspor a dlhu slovenských domácnosti v sledovanom období. Na základe týchto pozorovaní sme sa snažili zistiť či existuje vzájomne prepojenie medzi týmito súvislosťami.

Z výsledkov našich prezentovaných dát vyplýva, že zadlžovanie slovenských domácností môže byť ovplyvnené úrovňou finančnej gramotnosti. Môžeme konštatovať, že miera zadlženia domácnosti rastie v sledovanom období konštantným tempom zatiaľ čo miera úspor sa vyvíja nepravidelne. Z výsledkov prieskumu vyplýva že respondenti hodnotia svoju finančnú gramotnosť ako uspokojivú zároveň sa ale v ekonomických otázkach nachádzajú pod priemerom krajín EÚ27.

V súčasnej situácii môžeme konštatovať, že je dôležité prijať opatrenia na zlepšenie finančnej gramotnosti slovenských domácností, aby sme zabránili nadmernému zadlžovaniu. Na to aby sa finančná gramotnosť na Slovensku zlepšovala je potrebné, aby z politického hľadiska boli prijaté opatrenia na zvýšenie kvality vzdelávania v tejto oblasti. Budovanie finančnej gramotnosti by sa malo podporovať počas celého života.

Zlepšenie finančnej gramotnosti je kľúčovým faktorom na zníženie miery zadlžovania slovenských domácností a ochrany pred výzvami, ktorým by mohli čeliť v prípade neočakávaných finančných situácií. To, či sa krajine podarí znížiť mieru zadlžovania závisí od opatrení vlády, bankových inštitúcií, mimovládnych organizácií ako aj od samotných domácností. V takom prípade budeme môcť pozorovať významné zlepšenie ekonomiky celej krajiny. Dôležité je, aby vláda na Slovensku vytvorila podmienky na zber údajov a dostupných dát v pravidelných intervaloch o danej problematike. Navrhujeme, aby štát po vzore iných krajín, ako je napríklad Nemecko, detailnejšie preskúmal finančnú situáciu domácností. Investície do vzdelávania a osvetových aktivít v tejto oblasti môžu výrazne ovplyvniť tempo zadlžovania a krajina by ich mala považovať za investíciu do budúcnosti prosperity a stability slovenskej ekonomiky. Prijatie vhodných opatrení zo strany štátu môže výrazne zlepšiť ekonomickú situáciu domácností

Zoznam použitej literatúry

1. ALLGOOD, Sam a WALSTAND Walt. The effects of perceived and actual financial literacy on financial behaviors. *Economic Inquiry* [online]. 2015. s. 675–697. ISSN 2621-1963. Dostupné na: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/ecin.12255>
2. BELANOVÁ, Katarína. Dostupnosť finančných zdrojov pre malé a stredné podniky v SR. *Access to Sources of Finance of SMEs in Slovakia: scientific journal* [online]. Bratislava: Finančné trhy, 2015, č. 2, s. 6-10. ISSN 1336-5711. Dostupné na: https://www.derivat.sk/files/2015_financne_trhy/FT_Jun_2015_Belanova.pdf
3. BENKOVIČOVÁ, Denisa. Zadlžovanie, jeho dôsledky a možnosti jeho riešenia. *Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně. Fakulta humanitních studií, Katedra práva a právní vědy*, [online]. Zlín, 2013. Dostupné na: <http://hdl.handle.net/10563/20686>
4. BROZMANOVÁ GREGOROVÁ, Alžbeta a HROZENSKÁ, Martina. Participatívne plánovanie a projektovanie. *Belianum* [online]. Banská Byrica, 2022s. ISBN 978-80-557-2025-8
5. Eurobarometer: *Monitoring the level of financial literacy in the EU* [online]. 2023. Dostupné na: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/15234730/16817772/KS-04-23-184-EN-N.pdf/845a1782-998d-a767-b097-f22ebe93d422?version=2.0&t=1688373085450>
6. Eurobarometer: *Monitoring the level of financial literacy in the SK* [online]. 2023. Dostupné na: <https://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-flagship-publications/w/ks-04-23-184>
7. European Systemic Risk Board. *A Review of Macroprudential policy in the EU* [online]. Dostupné na: https://repositorio.bde.es/bitstream/123456789/22983/1/6_FSR42_JERS.pdf
8. FABOVÁ, Lucia. Finančné vzdelávanie a finančná gramotnosť na Slovensku. *In Biatec* [online]. Bratislava, 2010, roč. 18, s. 20-32. ISSN 1335-0900. Dostupné na: <https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https%3A%2F%2Fis.ambis.cz%2Ft>

[h%2F11612%2Fbisk_m%2Fdiplomova_praca_judita_ivancova.docx&wdOrigin=BRO
WSELINK](https://mtp.euke.sk/wp-content/uploads/2023/06/MTP-1-2023.pdf#page=18)

9. FREŇAKOVÁ, Magdaléna. Vplyv inflácie na Slovenských spotrebiteľov. *Manažment v teórii a praxi* [online]. Košice , 2023, roč. 19, č. 1, s. 38-40. ISSN 1336-7137. Dostupné na: <https://mtp.euke.sk/wp-content/uploads/2023/06/MTP-1-2023.pdf#page=18>
10. LALUHA, Ivan a OŠKOVÁ, Silvia. Slováci sú rekordéri v zadlžovaní. *SAV Journals* [online]. 18.10. 2018, s. 5-8 ISSN 1339-5467. Dostupné na: <https://www.sav.sk/journals/uploads/02061010LALUHA.pdf>
11. NAĎOVÁ, Miriam. *Zadlženost' slovenských a českých domácností v rokoch 2011 – 2021* [online]. Zlín, 2023. Dostupné na: <http://hdl.handle.net/10563/54322>
12. Národná banka Slovenka: *Výskum - HFCS - Zisťovanie o financiách a spotrebe domácností* [online]. ©2023. Dostupné na: <https://nbs.sk/vyskum/household-finance-and-consumption-network-hfcn/>
13. OECD. Statistical Insights. *What does household debt say about financial resilience* [online]. 2017. Dostupné na: <https://www.oecd.org/fr/sdd/cn/statisticalinsightswhatdoeshouseholddebtsayaboutfinancialresilience.htm>
14. OTTAVIANI, Cristina a VANDONE, Daniela. Financial Literacy, Debt Burden and Impulsivity. *A Mediation Analysis* [online]. 2017. ISSN 2490–2522. Dostupné na: https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/ecno.12115?casa_token=O21HzVj03BsAAAAA%3AKhJLQnMCKewO2aJAYsBrjHjL-i9WJbsLMjBi_hlBJp_rMR49p4mL4yT2madynKWbanRi_ph_hQ94oGs1dA
15. PAŽICKÝ, Martin. Inštitút finančnej politiky [elektronický zdroj]. Bratislava, [2019], online. 1-10 s. [cit. 2019-07-31]. Dostupné na: <https://www.mfsr.sk/files/archiv/15/Anilacneuveryniesuzadarmo.pdf>
16. PEŇAKOVA, Zlatica. Stabilizačná úloha fiškálnej a monetárnej politiky vo vybraných ekonomikách. *Finančné trhy* [online]. Praha, 2021, s149. ISBN 978-0-341-07788-9.

17. POLIAKOVÁ, Gabriela. Analýza stavu finančnej gramotnosti na Slovensku. *Analysis of financial literacy in Slovakia* [online]. Praha, 28.4.2011, s. 16. ISSN 1337-5938. Dostupné na: https://is.ambis.cz/th/181pb/Gabriela_Poliakova-BP.pdf
18. RYCHTÁRIK, Šimon. Finančné aktíva a pasíva slovenských domácností. In. *Biatec: Journal NBS* [online]. Bratislava, 2012. ISSN 1335-0900. Dostupné na: https://nbs.sk/_img/documents/_publik_nbs_fsr/biatec/rok2012/2-2012/01_biatec12-2_rychtarik.pdf
19. Senaj, Matej. Výsledky prieskumu finančnej situácie slovenských domácností. 2012, s. 1-5. Dostupné na: http://www.nbs.sk/_img/Documents/PUBLIK/OP_1-2012_Senaj_Zavadil_hfcs.pdf
20. STRACHOTOVA, Jana a KUCSEROVÁ, Anna. Výsledky tretej vlny zisťovania o financiách a spotrebe domácností. *NBS* [online]. Bratislava, 2019. ISSN 2585-9277. Dostupné na: https://nbs.sk/_img/documents/publik/op_1_2019_jurasekova_strachotova_vysledky_tretej_vlny_hfcs.pdf
21. Sú zadlžené domácnosti chudobnejšie? *NBS* [online]. 2015, č. 2, s. 3-6. ISSN 1337-5830. Dostupné na: https://nbs.sk/_img/documents/publik/wp_2_2015_zavadil_messner_indebted_households_slovakia_netech_zhrnutie.pdf
22. SZARKOVÁ, Miroslava. Ekonomická a finančná gramotnosť. *Societas Et Iurisprudentia* [online]. 2017, roč. 5, č. 1, s. 190-199. ISSN 1339-5467. Dostupné na: <https://sei.iuridica.truni.sk/archive/2017/01/SOCIETAS-ET-IURISPRUDENTIA-2017-01.pdf#page=192>
23. Štatistický úrad SR. Podiel obyvateľov SR ohrozených príjmovou chudobou [online]. Bratislava, 2020, Dostupné na: <https://slovak.statistics.sk/wps/portal/ext/aboutus/office.activites/officeNews/vsetkyaktuality/405b6bfa-aa43-4422-829c>
24. TREBICHALSKA, Mária. Aktuálne problémy finančnej pozície slovenských domácností. *revue sociálnoekonomického rozvoja* [online]. Bratislava, 2019. ISSN

24536148.

Dostupné

na:

https://nhf.euba.sk/www_write/files/katedry/ksrp/2019/RSER_1-2019.pdf

25. VRAVEC, Ján. Finančný manažment jednotlivca. *Analytický pohľad na riadenie osobných financií* [online]. Bratislava, 2010. ISBN 978-80-555-0251-9.
26. VRAVEC, Ján. Analýza zadlženosti slovenských domácností. *Vedecký časopis Finančné trhy* [online]. Bratislava, 2016. s. 3-6 ISSN 1336-5711. Dostupné na: https://www.derivat.sk/files/2016%20casopis%20financne%20trhy/FT_3_2016_Vravec.pdf